

УДК 1.101.17.330.36

МОРАЛЬНІ ПРИНЦИПИ ХРИСТІАНСТВА ЯК БАЗОВІ ЗАСАДИ ЕТИКИ ДІЛОВОГО СПІЛКУВАННЯ

MORAL PRINCIPLES OF CHRISTIANITY AS THE BASIS OF BUSINESS COMMUNICATION ETHICS

Світлана Віталіївна МАЙСТРЕНКО

к. філол. н., доцент кафедри філософії та суспільних наук Черкаського інституту банківської справи
УБС НБУ (м. Київ)

E-mail: oliviton@bigmir.net

Svitlana V. MAYSTRENKO

Candidate of Philology, Associate Professor of Philosophy and Social Sciences Department of Cherkasy Institute
of Banking of the University of Banking of the NBU (Kyiv)

Анотація. В статті досліджено моральні принципи християнської етики, які виражають споконвічні релігійні цінності любові до ближнього та почуття єдності з людьми та світом. Відзначено, що саме моральні норми християнства є передумовою формування гуманістичних установок існування людської спільноти та етичною основою ділового спілкування, запорукою успішної бізнесової діяльності.

Summary. The author investigates moral principles of Christian ethics which reflect the ancient religious values of agape, sense of community with the people and the world. Moral and ethic norms of Christianity are the prerequisites for the formation of humanistic standards of mankind and ethic basis of business communication, the key to success in business activity.

Ключові слова: мораль, християнська етика, релігійні цінності, гуманізм, ділове спілкування, економічна діяльність.

Key words: morality, Christian ethics, religious values, humanism, business communication, economic activity.

Постановка проблеми. За умов розвитку ринкової економіки в Україні становлення гармонійних суспільних взаємин значною мірою залежить від економічних, виробничих відносин, які в свою чергу визначаються процесами та кризовими явищами світової економіки, зростанням політичного впливу окремих партій та громад. Дедалі більше людей у реальному житті виходять саме з пріоритету своїх індивідуально-еґоїстичних спрямувань, прагнучи отримати миттєві вигоди за будь-яку ціну, порушуючи правові та моральні норми. Індивідуалізація культурного життя, якій сприяють сучасні науково-технічні досягнення, веде до роз'єднання людей у процесі безпосереднього спілкування. Завдяки телебаченню, радіо, відео, комп'ютерам зростає кількість індивідуальних споживачів культури, що зменшує участь у малих групах, дружніх і сусідських взаєминах, призводить до втрати здатності налагоджувати контакт, співпрацювати [5].

Мета статті. Кризові явища, які переживає нині світова спільнота, певною мірою обумовлені втратою гуманістичних моральних цінностей, спотвореним розумінням ідеалів свободи та демократії. Розвиток гуманної, вільної та відповідальної особистості підприємця безпосередньо пов'язаний із системою його духовних цінностей, яка передбачає вихід за межі еґоїстичних інтересів, особистої користі, протистоїть утилітарно-прагматичним намірам, зосереджена на моральній культурі людства [4]. Тому нині постає питання переосмислення системи духовних цінностей християнської традиції, яка містить універсальні, загальнолюдські моральні настанови, спрямовані на втілення у світоглядних орієнтаціях людини Божественних заповітів, ідеалів добра, злагоди, любові, духу народу, нації, що в свою чергу сприяє визначенню особистісних потреб, прагнень, переживань і зумовлює настанову на відповідний життєвий вибір, а відтак впливає на формування суспільних відносин.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Питання моралі та моральності упродовж тривалого часу були об'єктами дослідження багатьох вчених-філософів. Автори гуманістичної етики І. Файт, К. Гарпет, І. Левін визначали моральність окремої особи у тісному зв'язку з її психологічними особливостями. Ж. П. Сартр, Е. Фром проголошували найвищою цінністю любов до себе, ствердження людської значимості, а не відкидання індивідуальності. За Е. Фромом – «сама людина може визначити критерії доброчинності та пороку» [7] і своє щастя та самореалізацію вона може віднайти лише в гармонійному спілкуванні з іншими людьми. Представники гуманістичного напрямку психології А. Маслоу, К. Роджерс відзначають, що від природи кожна людина має закладене прагнення добра та самореалізації. Обираючи свою долю, вона має можливість для особистісного зростання, проте суспільні норми змушують людину визнавати загальноприйнятую систему цінностей, нехтуючи власними почуттями та потребами.

Окремі складові феномену спілкування, зокрема можливості впливу на співрозмовника, розглядалися теоретиками та практиками різних галузей науки починаючи з ХХ століття. Вивчення мотивів поведінки в різних ситуаціях, психологічних особливостей, технології спілкування зводилося, як правило, до порад маніпулювання людьми з метою отримання бажаного результату (Д. Карнегі). Поза увагою дослідників залишалась етична складова процесу спілкування у сфері професійної діяльності.

Обґрунтування отриманих наукових результатів. Стрімкий розвиток ринкових відносин сприяє раціоналізації суспільства: людина стає більш прагматичною, виявляється ставлення до себе та інших як до товару, який можна вигідно продати або купити; у гонитві за наживою, грошима відбувається духовне зубожіння, проявляється егоїзм, агресивність, неповага до суспільства та інших людей. Змінюється співвідношення між етичними нормами та поведінкою людини в практичній діяльності, поняттям обов'язку та ставлення до справи, відбувається підміна розуміння благодійного впливу праці на людину, на розвиток її здібностей, волі, характеру (працю розглядають лише як засіб забезпечення матеріального достатку). Зазнають змін й моральні цінності у професійній сфері, індивідуальні інтереси стали перевищувати суспільні. Дисбаланс індивідуального та суспільного слугує не на користь професійній діяльності. Відсутність моральної мети економічних дій спричинює негативні тенденції в розвитку економічних процесів, що в свою чергу призводить до світових катаклізмів.

Особливістю професійного спілкування, яке формується в умовах конкурентної діяльності, є отримання результату шляхом переваги над іншими учасниками цього процесу. Проте запорукою успішної економічної діяльності є довготривалі партнерські відносини, налагодження яких неможливе без попередніх переговорів та угод, а відтак і ділове спілкування передбачає дотримання партнерами правил та норм поведінки, які сприяють зміцненню довіри, подальшому розвитку співпраці, запобігають невиконанню своїх зобов'язань, обману.

Лише за умови поєднання раціональних аргументів економічної діяльності з християнськими моральними нормами, які сформовані впродовж століть і відображають багатовікові традиції та етичні правила спілкування, можливе успішне ведення підприємницької діяльності. При цьому раціональне не слід зводити до абсолюту, необхідно сприяти вільному консенсусу між людьми, системами їх цілей та цінностей [3]. Адже саме процес спілкування дозволяє розкрити людську сутність, виявити моральні якості окремої особи, надає можливість для її самоідентифікації та самовдосконалення.

Ділове спілкування передбачає реалізацію загальнолюдських моральних цінностей у конкретних професіях і виражається у ставленні до об'єкта праці, до колег, партнерів, суспільства в цілому. Духовна сфера зрілої особистості підприємця включає в себе широкий спектр ціннісних орієнтацій, а саме: утвердження у міжлюдських стосунках гуманних начал доброти, справедливості, толерантності, щирості, сумлінності, власної гідності, взаємоповаги. Через доброту і справедливість, порядність і освіченість формуються такі якості особистості як патріотизм і готовність до самопожертви, відповідальність за справу, сучасне і майбутнє своє, своєї родини, громади, нації, держави.

На думку англійського філософа Кристофера Даусона, лише християнство як історична релігія може надати мети економічній діяльності. Вчений зазначає, що Європа в християнстві почерпнула моральну єдність і соціальні ідеали, що «повернення до історичної християнської традиції поверне нашій цивілізації моральні сили, необхідні для опанування зовнішніми обставинами і уникнення різного роду загроз» [2].

Християнська церква впродовж століть залишається наймогутнішою цивілізацією віри, а християнська мораль основою гармонійних економічних відносин, «оборонною фортецею», запорукою безпеки високоморальної підприємницької діяльності на шляху вульгарно інтерпретованого бізнесу і просто хижацьких дій в

економічному житті капіталістичного суспільства. Християнська мораль передбачає чесне та сумлінне ставлення до праці, яка є виразом творчої суті людини, сприяє її самопізнанню та самореалізації.

Загальнохристиянські цінності: правдивість, співпереживання, ввічливість, повага до старших за віком та чином, підтримка слабших та молодших є незмінними моральними нормами, які шанувалися впродовж століть і сприяють утвердженню гуманістичних справедливих взаємин між людьми у процесі спілкування.

Християнські постулати щодо активного ставлення людини до світу, універсальності, не пов'язаної з будь-якими політичними та етнічними рамками, звернення до особи як до носія історичної відповідальності стали джерелом і основою для синтезу в Європі моральних ідей античності – істини, добра і краси.

Писемні пам'ятки періоду Київської Русі засвідчують етичні правила, норми поведінки й спілкування, мирного співіснування громади. У творах Митрополита Туровського та Василя Великого мудрі настанови містять непорушні загальнолюдські принципи: «Будь добрим з другом, ласкавим зі слугою, незлопам'ятним до зухвалих, людинолюбним до смиренних, утішай нещасних, відвідай хворих, зовсім ні до кого не стався презирливо, вітай з приємністю, ...до всіх будь прихильним, доступним, не хвалися сам, не змушуй інших говорити про тебе». Повчальні заповіді Володимира Мономаха є зразком християнської етики та людинолюбства, смирення: «...мати душу чисту та непорочну, тіло худе, бесіду лагідну і дотримуватись слова Господнього... при старших мовчати, мудрих слухати, старшим коритися, з рівними собі і молодшими в любові перебувати, без лукавого умислу бесідуючи...» [6].

Безперечно, що система загальнолюдських цінностей часів Київської Русі формувалась під впливом духовних настанов православної церкви, яка була на той час осередком знань, носієм та оберігачем християнських постулатів. Учений, оратор Феофан Прокопович у курсі лекцій з риторики зазначав, що застосування етичних правил та норм, які ґрунтуються на християнських засадах у поєднанні з риторичними знаннями, сприяє гармонійному спілкуванню, має здатність впливати на людей та переконувати їх.

Філософ та поет Григорій Сковорода, пропагуючи ідею «олюднення людини», наголошував, що користь для суспільства можуть принести лише ті ритуальні норми та правила, що ґрунтуються на доброчесності. На думку філософа, освіта та самопізнання, яке розкривається через спілкування, є універсальним засобом мораль-

ної перебудови світу.

Джерелом нормативної регуляції та саморегуляції життєдіяльності кожної особи, основою християнської моралі є Священне Писання. Духовний аспект будь-якої діяльності, й економічної в тому числі, визначають заповіді загальнолюдської любові та благочинності. Перша заповідь християнства є ствердженням любові до Бога та людини як найвищої моральної цінності, що закладає фундамент розвитку вселюдської моральності, побудованої на принципах рівності й братерства. Декалог як моральний кодекс поведінки кожної людини передбачає праведне Богочинство та Богопоклоніння; визначає систему цінностей, ідеалів та норм, виконання яких є обов'язковим і стосується всіх сфер життєдіяльності людини, зокрема, це – відсутність користолюбства та щедрість, шанобливе ставлення до оточуючих, щире та правдиве до ближнього, незачіпання на чужу власність.

Принципи ділового спілкування, які базуються на християнських засадах, є основою успішної виробничої діяльності:

- чесність, правдивість, гідність, вірність слову, обов'язок та відповідальність сприяють становленню професіоналізму, цілеспрямованості;

- етика терпимості, всепрощення, слухняності, обов'язку, милосердя, шанування праці та її суб'єктів закликає шанобливо ставитися до оточуючих, бути виваженими в словах та думках, поважати приватну власність, владу;

- проголошення свободи волі людини у прагненні моралі через власне серце, власне внутрішнє прагнення сприяє моральному вдосконаленню особи;

- шанування та любов до ближнього дозволяють встановити ділові контакти, є запорукою успіху у професійній діяльності, допомагають подолати байдужість у трудовому процесі;

- принципи братерської любові, толерантності дозволяють побудувати гармонійні взаємовідносини зі світом;

- **щире ставлення до конкурентів пояснюється** втіленням у кожній особі образу Божого;

- успіхи конкурентів розглядаються як власні упущені можливості, як випробування на стійкість спокуси;

- безкорислива добросердечність, діяльне милосердя, жертвовність, всепрощення, навіть воєнів [Мт. 5:43-48], в економічній площині набуває концепції ненасилля, пошуку компромісу;

- шанобливе ставлення до керівництва витікає з моральної заповіді шанування батьків.

Висновки. Отже, носієм загальнолюдських принципів та норм морального життя упродовж багатьох століть є християнське віровчення, в

якому вперше постає питання про індивідуальну відповідальність людини перед вищим моральним Канонам. Християнська етика, виступаючи як невід'ємна складова частина світогляду особистості, пояснює її духовно-моральний світ, обґрунтовує мету практичної діяльності через формування ідей та уявлень про добро і зло, у вигляді ідеалів, моральних принципів та норм поведінки, у вченні про призначення людини і сенс її життя, сприяє духовному становленню гуманістично орієнтованої свідомості. Християнські цінності любові до ближнього, почуття єдності з людьми та природою, проголошення всепрощення, терпимості, обов'язку, внутрішнього прагнення до вдосконалення, добросердечності, діяльного милосердя, толерантності слугують етичною основою міжособистісних відносин, ділового спілкування, запорукою успішної економічної діяльності.

На кожному історичному щаблі виробляються певні сталі системи принципів поведінки, спілкування та норм співжиття, які вважаються для даної доби обов'язковими, або ж допустимими. Очевидною та необхідною умовою гармонійного співіснування людської спільноти нині є питання моральності та етичної поведінки, які були і залишаються предметом розгляду релігії. В умовах демократизації суспільного життя значну роль у цьому процесі відіграє гуманістична переорієнтація суспільної свідомості. З метою гармонізації суспільних відносин сьогодення України потребує формування культури спілкування в усіх без винятку сферах діяльності з врахуванням ідей гуманістичної етики, базовою основою якої є християнське віровчення з принципами справедливості, гідності, добротності.

Список використаних джерел

1. Біблія або книги святого письма Старого й Нового Заповіту: із мови давньоєврейської й грецької на українську дослівно наново перекладена / Переклад проф. Івана Огієнка. — К. : Українське Біблійне Товариство, 2002.
2. Доусон Кристофер. Прогрес и релігія / К. Доусон — Брюссель, 1991. — С. 203.
3. Герасимчук А. А. Етика й етикет сучасного бізнесу – запорука економічної безпеки підприємств [Текст] : навч. посіб. / А. А. Герасимчук, О. І. Тимошенко, Я. Дашкевич . — К. : Європейський університет, 2007. — С. 27.
4. Набока О. Г. **Формування духовних ціннісних орієнтацій старшокласників за принципами православ'я** [Електронний ресурс] /
- О. Г. Набока. — Режим доступу : www.iai.donetsk.ua/_u/iai/.../stat16.html.
5. Практическая психология для менеджеров [Текст] : навч. посіб. — М. : Филинь, 1996. — С. 194.
6. Сагач Г. М. Золотослів [Текст] : навч. посіб. для середн. і вищ. навч. закл. / Г. М. Сагач. — К. : Райдуга, 1993. — С. 194.
7. Фромм Э. Психоанализ и этика [Текст] : учебн. пособ. / Э. Фромм. — М. : Республика, 1998. — С. 35.
8. Чмит Т. К., Чайка Г. Л. Етика ділового спілкування [Текст] : навч. посіб. / Т. К. Чмит, Г. Л. Чайка. — К. : Вікар, 2002. — С. 33–40.